

ASiantuntijatietoa päätöksenteon tueksi

Kuntoutussäätiö 23.11.2023

#mielenterveys #työkyky #työhyvinvointi #työyhteisö

#HyvinvoivaTulevaisuus

Kuntoutussäätiö

Leena Boltar, Annika Harsu, Tove Lassenius, Satu Niskanen, Johanna Stenberg, Jaana Kemppainen & Riikka Shemeikka

Mielenterveyden tuki on työkyvyn tukea

Heikentynyt mielenterveys on merkittävä syy sairauspoissaoloille ja uhka sekä kansanterveydelle että taloudelle. Suomessa mielenterveyden häiriöt maksavat vuosittain noin yksitoista miljardia euroa. Summa koostuu työmarkkinoiden ja terveystalouden kustannuksista sekä sosiaaliturvasta. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä mielenterveyden häiriöt aiheuttavatkin 80 % työhön liittyvistä sairastumisista. **Yli puolet kaikista työkyvyttömyyseläkkeistä myönnetään mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi.** Mielenterveys ja sen häiriöt vaikuttavatkin merkittäväällä tavalla suomalaisen työelämään.

Suomalaisten työurien pidentäminen ja työhyvinvoinnin parantaminen edellyttävät **niin yksilön mielen hyvinvointiin kuin työnantajien valmiuksiin ja työelämän rakenteisiin kohdentuvia toimenpiteitä.**

Kuntoutussäätiö työelämän edellytyksiä vahvistamassa

Kuntoutussäätiö on kuluneina vuosikymmeninä osallistunut lukuisiin työelämää kehittäneisiin hankkeisiin, joissa on kehitetty laajasti mielen hyvinvointia tukevia työelämän käytänteitä. Hankkeiden lopputuloksena **on syntynyt konkreettisia toimia, joilla on vaikutusta yksilön mielen hyvinvointiin.** Lisäksi on syntynyt **malleja, joiden avulla on mahdollista lisätä työnantajien edellytyksiä edistää työhyvinvointia ja lisätä mielen hyvinvointia tukevia tekijöitä työssä.** Kuntoutussäätiö on edelleen sitoutunut jatkamaan kehittämistyötä mielen hyvinvointia ja työkykyä vahvistavien työelämän käytänteiden parantamiseksi.

Keskeiset asiat

- Heikentynyt mielenterveys on merkittävä syy sairauspoissaoloille ja työkyvyttömyyseläkkeille.
- Työurien pidentäminen ja työhyvinvoinnin parantaminen edellyttävät niin yksilön mielen hyvinvointiin kuin työnantajan valmiuksiin ja työelämän rakenteisiin kohdentuvia toimenpiteitä.
- Työnantajilla tulee olla valmiuksia ennaltaehkäistä mielenterveyteen liittyviä haasteita.
- Työyhteisöjen vastaanottokyky vahvistaa työnantajien edellytyksiä tukea työelämän aloittamista, sinne palaamista sekä siellä pysymistä.
- Työnantajien tulee tukea mielen hyvinvointia ja huomioida työkykyä heikentävät neuropsykologiset ongelmat.

Työnantajilla tulee olla valmiuksia ennaltaehkäistä mielenterveyteen liittyviä haasteita

Ensimmäiset työpaikat määrittävät merkittävästi nuoren työuraa ja kokemusta työkyvystään. Nuoren tai työelämänsä alussa olevan työntekijän työelämään siirtymisten onnistumisen edellytyksiä on mahdollista vahvistaa työnantajia kouluttamalla. Syyskuussa 2023 käynnistyneessä Mielihyvin duunissa -hankkeessa **Kuntoutussäätiö tarjoaa nuoria työllistävälle työpaikoille koulutuksia, valmennuksia ja tukea**, joilla lisätään työnantajien valmiuksia ennaltaehkäistä mielenterveyteen liittyviä haasteita. Hankkeen toimet vahvistavat myös koko työyhteisön toimivuutta, työhyvinvointia, työn iloa, terveyttä ja kaikkien työssä jaksamista. Hanke kytkeytyy hallitusohjelmaan ja on osa Kestävää kasvua -ohjelmaa, jota rahoitetaan EU:n kertaluonteisesta elpymisvälineestä (Next Generation EU).

- Silta-Valmennusyhdistys, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Kuntoutussäätiö, Mielenterveyden keskusliitto, Tampereen ammattikorkeakoulu, Valo-Valmennusyhdistys, Vaasan yliopisto ja Väestöliiton Hyvinvointi Oy; Mielihyvin duunissa -hanke: <https://stm.fi/kestavan-kasvun-ohjelma>

Työyhteisöjen vastaanottokyky vahvistaa työnantajien edellytyksiä tukea työelämän aloittamista, sinne palaamista sekä siellä pysymistä

Työkyky ei ole staattinen tila, vaan se muuttuu eri tilanteissa ja elämänvaiheissa. Työn aiheuttaessa sairauspoissaoloja työllä on tärkeä merkitys kuntouttavana ja terveyttä edistävänä tekijänä. Aiempien Kuntoutussäätiön toteuttamien tutkimusten ja hankkeiden (mm. Puumalainen ym. 2023) havaintojen perusteella tiedetään, että **keskeisiä tekijöitä työhön paluun onnistumisen kannalta ovat työhön paluun ajoittaminen, työnantajan tuki ja työyhteisön vastaanotto**. Esimerkiksi mielenterveyshaasteiden vuoksi osatyökykyisen työhön paluuprosessissa lähiyhteisön systemaattista huomiointia tulisi vahvistaa.

Työkykykoordinaattorikoulutuksen avulla voidaan lisätä ammattilaisten tietoa ja taitoja osatyökykyisten tukemisessa työllistymiseen sekä työssä pysymiseen. Kuntoutussäätiön työkykykoordinaattorikoulutuksella on tunnustettu asema ammatillisena täydennyskoulutuksena. Työkykykoordinaattorikoulutusta on kehitetty Kuntoutussäätiöllä yli 10 vuoden ajan Jamit- (2012–2014), Osku- (2013–15) ja Tempo-(2016–18) hankkeissa. Tänä päivänä työkykykoordinaattoreita on koulutettu toimestamme n. 1300 ja Kuntoutussäätiö tarjoaa ammattilaisille eri teemaisia jatkokoulutuksia. Työkykykoordinaattoritoimintamalli on todettu tutkitusti tuloksia tuottavaksi valtioneuvoston julkaisussa (Nevala ym. 2015).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa vuosina 2019–2022 toteutetussa **lisisti töihin -hankkeessa (ESR) kehitettiin työllistymisen tuen menetelmiä, jotka paransivat sairauden tai vamman vuoksi työllistymisen tukea tarvitsevien henkilöiden mahdollisuuksia päästä töihin avoimille työmarkkinoille**. Hankkeessa kumppaneina olleita organisaatioita tuettiin kartoittamaan ja räätälöimään työtehtäviä tukea tarvitseville työntekijöille. Hankkeessa havaittiin, että työn

aloittamisen kriittinen menestystekijä on lähityöyhteisön asenne ja vastaanotto. Työnantajien toiveesta hankkeessa kehitettiin Työyhteisön vastaanottokyky -valmennus, jota pilotoitiin lupaavin tuloksin.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Kuntoutussäätiö, Iisisti töihin -hanke:
<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/iisisti-toihin>

Työntajien tulee tukea mielen hyvinvointia ja huomioida työkykyä heikentävät neuropsykologiset ongelmat

Syynnäisiä ja varsin pysyviä neuropsykologisia ongelmia, kuten oppimisvaikeuksia tai neuropsykiatrisia häiriöitä, esiintyy jopa viidesosalla suomalaisista ja ne ovat tutkitusti riski mielen terveyden (Aro ym. 2019, Gnanavel ym. 2019) ja työkyvyn ongelmille (Maughan ym. 2020).

Etenkin oppimisen ja mielen terveyden häiriöiden yhtäaikaisen ilmenemisen on arvioitu vaikeuttavan työelämään pääsyä ja siellä pysymistä (Virtanen ym. 2020). Kuntoutussäätiön Oppimisen tuen keskuksella on aiheesta vahvaa asiantuntemusta, jonka pohjalta keskus tuottaa aiheeseen liittyvää tietoa ja tarjoaa monimuotoista tukea yksilöille, ryhmille ja ammattilaisille, joita oppimisen haasteet ja niihin liittyvät mielen terveyden ongelmat koskettavat.

- Kuntoutussäätiö, Oppimisen tuen keskus: <https://kuntoutussaatio.fi/oppimisentuki/>

Toimenpide-ehdotukset mielen hyvinvointia vahvistavista työelämän käytänteistä

- **Työntajien valmiuksia ennaltaehkäistä mielen terveyteen liittyviä haasteita tulee lisätä.** Työntajilla tulee olla riittävästi tietoa ja tukea saatavilla, jotta he voivat kehittää ja muokata organisaation rakenteita sekä työn tekemisen tapoja mielen hyvinvointia tukevaksi. Työntajia tulisi kouluttaa esimerkiksi siitä, miten he voivat tukea eri kohderyhmien mielen terveyttä työelämässä.
- **Työyhteisöjen vastaanottokykyä tulee vahvistaa.** Työntajilla tulee olla riittävästi tietoa ja keinoja, miten työyhteisön vastaanottokykyä lisätään työn aloittamisen, siellä pysymisen ja sinne palaamisen tukemiseksi. Työntajille tulisi tarjota konkreettisia keinoja esimerkiksi siitä, miten organisaation psykologista turvallisuutta voidaan rakentaa.
- **Työntajien tulee tukea mielen hyvinvointia ja huomioida työkykyä heikentävät neuropsykologiset ongelmat.** Työntajia tulee kannustaa kustannustehokkaaseen mielen hyvinvoinnin tukemiseen sekä työkykyä heikentävien neuropsykologisten ongelmien huomioimiseen esimerkiksi ennaltaehkäisevien työterveyspalvelujen, työkykykoordinaattoreiden osaamisen sekä työyhteisöjen ja johdon kouluttamisen kautta.
- Mielen terveydestä ja sen tukemisesta työyhteisöissä tarvitaan jatkossakin **tutkimustietoa** sekä muuttuviin työelämän rakenteisiin sopivaa **kehittämistyötä**.

Lisätietoja

Leena Boltar

Psykologi, psykoterapeutti, johdon ja esihenkilöiden työnohjaaja, työ- ja organisaatiopsykologian EuroPsy -erikoispätevyys
Kuntoutussäätiö
leena.boltar@kuntoutussaatio.fi

Tove Lassenius

Rahoitus- ja TKI-erityisasiantuntija, toimintaterapeutti AMK, MSc
Kuntoutussäätiö
tove.lassenius@kuntoutussaatio.fi

Satu Niskanen

Koulutus- ja kustannusvaikuttavuustoiminnan päällikkö, toimintaterapeutti AMK, TtM
Kuntoutussäätiö
satu.niskanen@kuntoutussaatio.fi

Riikka Shemeikka

Toimitusjohtaja, VTT, FM, dosentti
Kuntoutussäätiö
riikka.shemeikka@kuntoutussaatio.fi

Annika Harsu

Rahoitus- ja TKI-erityisasiantuntija, fysioterapeutti YAMK, TtM
Kuntoutussäätiö
annika.harsu@kuntoutussaatio.fi

Johanna Stenberg

Neuropsykologian erikoispsykologi, PsM
Kuntoutussäätiö
johanna.stenberg@kuntoutussaatio.fi

Jaana Kemppainen

Työkykykoordinaattorikoulutusten koordinoija, sosionomi YAMK
Kuntoutussäätiö
jaana.kemppainen@kuntoutussaatio.fi

#HyvinvoivaTulevaisuus -kampanja tarjoaa yhteiskunnallisille vaikuttajille tiivistettyä tietoa Kuntoutussäätiön tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tuloksista. Kuntoutussäätiön painopistealueina ovat toimintakyky, työkyky ja sosiaalinen osallisuus, ja päämääränä on edistää heikommassa asemassa olevien hyvinvointia.

Tietopaketit toimitetaan kansanedustajille, hyvinvointialueiden päättäjille, työmarkkinajärjestöille, puoluetoimistoille sekä valikoiduille median edustajille.

Kampanjan aikana lähetämme tiiviit tietopaketit ovat seuraavista aiheista:

- Tutkittua tietoa oppimisen vaikeuksista koulutuksessa ja työelämässä – julkaistu 7.11.
- Mahdollistetaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä työelämä – julkaistu 9.11.
- Osallisuuden edistäminen liikunnan avulla – julkaistu 14.11.
- Maahanmuuton ja kotoutumisen asiantuntemuksemme palvelee hyvien väestösuhteiden rakentamista – julkaistu 16.11.
- Mielenterveyden tuki osana työkyvyn tukemista – julkaistu 23.11.
- Kestävä kansalaisyhteiskunta
- Vaikuttavuus ja arviointi
- Yhteisötalous ja sosiaaliset innovaatiot

Kuntoutussäätiö on työkyvyn, toimintakyvyn ja sosiaalisen osallisuuden toimintamallien kehittäjä ja suunnannäyttävä.

Toiminnassamme yhdistämme asiakaskokemuksen korkeatasoiseen monitieteiseen tutkimukseen, uudistamme työ- ja toimintakyvyn sekä osallisuuden edistämisen malleja ja kuntoutusjärjestelmää. Innostamme yhteistyöhön asiantuntijoita, päättäjiä, yrityksiä, järjestöjä ja asiakkaita.

Tutustu Kuntoutussäätiöön osoitteessa www.kuntoutussaatio.fi

Lähteet

Aro T., Eklund K., Eloranta A. K., Närhi V., Korhonen E. & Ahonen T. (2019). Associations Between Childhood Learning Disabilities and Adult-Age Mental Health Problems, Lack of Education, and Unemployment. *Journal of Learning Disabilities*; 52 (1): 71–83.

Gnanavel S., Sharma P., Kaushal P. & Hussain S. (2019). Attention deficit hyperactivity disorder and comorbidity: A review of literature. *World Journal of Clinical Cases*, 7, 17, 2420–2426.

<https://doi.org/10.12998/wjcc.v7.i17.2420>

Maughan, B., Rutter, M., & Yule, G. (2020). The Isle of Wight studies: the scope and scale of reading difficulties. *Oxford Review of Education*, 46(4), 429–438.

Nevala N., Mattila-Wirolahti P., Clottes Heikkilä H., Anttilainen J., Tujunen S., Malkamäki R., Hirvonen M., Tiainen R. (2022). Effects of work ability coordinators' educational program on behavior of professionals. *SN Social Sciences* 2022:2(10). DOI 10.1007/s43545-022-00542-1

<https://rdcu.be/cXwtb>

Puumalainen J., Heikkilä M., Boltar L. & Shemeikka R. (2023) Työhyvinvointia työpajoista - Valtionosuusteattereissa toteutetun työhyvinvointihankkeen loppuraportti, Kuntoutussäätiön työselosteita 69/2023 (painossa).

Virtanen, M., Lallukka, T., Kivimäki, M., Alexanderson, K., Ervasti, J., & Mittendorfer-Rutz, E. (2020). Neurodevelopmental disorders among young adults and the risk of sickness absence and disability pension: a nationwide register linkage study. *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*, 46(4), 410–416. <https://doi.org/10.5271/sjweh.3888>